

ХҒТАР 17.07.21
Ғылыми мақала

<https://doi.org/10.32523/2616-678X-2025-150-1-186-201>

Нұрлан Мәукенұлы лирикасындағы ұлттық идея

Б.Б. Келгембаева

Сәрсен Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті, Өскемен, Қазақстан

(E-mail: baha_fil@mail.ru)

Аңдатпа. Мақалада ұлттық идея ұғымының философиялық-әлеуметтік мәні, оның 1980-1990 ж.ж. қазақ поэзиясы мен Нұрлан Мәукенұлының лирикасында бейнеленуі сөз болады. Автордың пікірінше, сөз өнері – ұлттық идеяны көркемдік-эстетикалық тұрғыдан игеріп, ұлттық сана-сезімді оятатын қоғамдық сананың ерекше формасы. Осыған орай мақала ұлттық идеяның сөз өнеріндегі көріністерін Н. Мәукенұлы мен Т.Медетбек, Т.Әбдікәкімов, Е.Раушанов сынды замандас ақындар поэзиясының мысалында талдауды мақсат еткен. Зерттеу барысында аталған ақындардың ұлттық идеяны оқырман жүрегіне жеткізу мен ұлттық сананы оятудағы суреткерлік шеберліктері көрсетіледі. Н.Мәукенұлының өткен мен бүгінгінің өзекті мәселелері жайлы философиялық пайымдауларымен қатар, қазақстандық қоғам қайшылықтарын танытудағы ақындық қуатына баға береді. Автор Нұрлан ақынның Асан қайғы, Қазтуған, Шалкиіз, Доспамбет, Бұқар, Ақтамберді, Махамбеттің жыр-мұраларында өрілген елдік, ерлік рухын, көркемдік дәстүрлерін тірілткенін нақты мысалдармен дәлелдейді. Сондай-ақ, суреткердің отарлық пен кеңестік тоталитарлық жүйенің ұлттық сана мен болмыс-бітімге тигізген зардаптары мен пост-колониялық қоғам қайшылықтарының сырын эстетикалық тұрғыдан игеру ерекшеліктеріне әдеби талдаулар жасайды. Зерттеу нәтижесінде Н.Мәукенұлының ұлттық сана-сезімнің тереңінде жатқан ұлттық идеяны тірілтіп, толғай білген нағыз ұлт ақыны екені дәлелденген.

Түйін сөздер: ұлттық идея, ұлттық бірегейлік, азаматтық лирика, поэзия, идеялық-эстетикалық қуат, Нұрлан Мәукенұлы.

Түсті: 20.12.2024; Жөнделді: 13.02.2025; Мақұлданды: 03.03.2025; Онлайн қолжетімді: 30.03.2025

Кіріспе

Кеңестік тоталитарлық жүйенің күйреуге беталуы 80-жылдардың соңына тұспа-тұс келді. Бұл жылдары қазақ жырының көгінде Н.Мәукенұлы, Е.Раушанов, Т.Медетбек, Т.Әбдікәкімов, сынды жұлдыздар шоғыры жарқырады. Бұл таланттарды тарих толғағы туғызды. Дәл осы кезеңді белгілі ұлттанушы А.Сейдімбек: *«Қазақ халқы ұлт болып тарих сахнасына шыққалы қандай да бір қан-қасап қиындықты бастан кешсе де, ұлттың болашақ тағдырына қатысты дәл қазіргідей тарихи жауапкершілігі мол заманмен беттесіп көрген емес. Мұндай сын сағатта этникалық сергектік, этностың белсенділігі шешуші роль атқаратыны аян. Өкінішке орай, үш ғасырға созылған репрессияшыл-отарлық система қазақ халқының этникалық болмысын мейлінше «жансыздандырып» кетті»*, – деп жазды [1]. Осындай сын мезетте поэзия әлеміне келген ақындар ұлт тарихының қойнау-қатпарларын ақтарып, тарихи оқиғалардың сабақтарын ұлттық мүдде тұрғысынан жырлады. Олардың жауһар жырлары қазақ қауымының ұлттық санасын оятты. Ақындар ғасырлар қойнауынан жеткен ұлттық идеяны орамды ой, байырғы қазақтың бейнелі тілімен оқырман жүрегіне жеткізді.

1980-1990 жылдардағы поэзиядағы ұлттық идеяны сөз еткенде Нұрлан Мәукенұлының есімін алдымен атаймыз. Оның отты да ойлы жырларында заман мен қоғам сыры, халық тағдыры ақынның жеке тағдырымен, сезім әлемімен тұтасып көрінеді. Суреткер көркемдік ізденістері арқылы Асан қайғы, Қазтуған, Шалкиіз, Доспамбет, Бұқар, Ақтамберді, Махамбет сынды бабаларымыздың жыр-мұраларында өрілген елдік, ерлік рухын, көркемдік дәстүрлерін тірілтті. Ақын жырларындағы елшілдік сана мен азаматтық рух, туған жердің кешегісі мен бүгінгі жайлы философиялық толғаныс сырларын ашу қазақ поэзиясының аталмыш кезеңдегі идеялық-эстетикалық табысын бағамдауға мүмкіндік береді. Нұрлан Мәукенұлы лирикасындағы ұлттық идея мен елшілдік сана тақырыбын арнайы қарастыру – оның азаматтық, ақындық тұлғасын танытып қана қоймай, 1980-1990 жылдардағы қазақ поэзиясының ұлттық сана-сезімді оятудағы эстетикалық қуатын танып-білуге жол ашады. Дегенмен ақын поэзиясының бұл қыры арнайы зерттеулерге арқау бола қойған жоқ.

Біз бұл мақалада ұлттық идея ұғымының мәнін, сөз өнерімен байланысын ашу, Нұрлан Мәукенұлы мен онымен замандас ақындардың ұлттық идея мен елшілдік сананы оятудағы азаматтық үні мен жаңашылдығына назар аудару; өткен мен бүгінгінің өзекті мәселелерін толғайтын философиялық пайымдауларына талдау жасау; қаламгердің ұлт тарихын, қоғам шындығын ұлттық мүдде тұрғысынан жырлаған нағыз ұлт ақыны екенін дәлелдеуді мақсат тұттық. Бұл мақсатқа жету үшін Н.Мәукенұлының әр жылдары баспасөз беттерінде жарияланған жырлары мен «Хұснихат» (2000 ж.), «Сұңқарбұлақ» (2008 ж.), «Мойыл көзді келіншек» (2011 ж.) жинақтарындағы азаматтық лирикасын Е.Раушанов («Қара бауыр қасқалдақ», 1995, Т.Медетбек («Таңдамалы», 1993), Т.Әбдікәкімовтердің («Жұмақ күн», 2019) поэзиясымен салыстыра талдауды міндет етіп алдық. Мақаланың теориялық-әдістемелік негізін Ә.Нысанбаев, Х.Әбжанов, А.Айталы, С.Қасқабасов, С.Қирабаев және Энтони Смит (Smith Anthony), Т.Юрис, Т.Козак, С.Барабаш т.б. шетел ғалымдарының ұлттық идея, ұлттық бірегейлік жайлы, Б.Кәрібаева,

Ж.Әскербекқызының ақын шығармашылығы туралы сын мақалалары құрады. Сондай-ақ, Нұрлан Мәукенұлының өнернамасына қатысты Т.Молдағалиев, Т.Медетбек т.б. сын-пікірлеріне шолу жасалды.

Зерттеу әдістері

Зерттеу барысында ұлттық идея, ұлттық бірегейлік оның сөз өнеріндегі көрінісі туралы философия, әлеуметтану, этнология, әдебиеттанудағы пікір-тұжырымдарды жинақтау, жүйелеу тәсілдері пайдаланылды.

Нұрлан Мәукенұлы жырлаған ұлттық идея аясындағы құндылықтар ақынның әр жылдары жарық көрген «Хұснихат» (2000 ж.), «Сұңқарбұлақ» (2008 ж.), «Мойыл көзді келіншек» (2011 ж.) жинақтарындағы өлеңдеріне әдеби талдау жасау барысында анықталды.

Зерттеудің негізгі теориялық (әдіснамалық) тәсілі – ақынның лирикалық туындыларын жыраулық поэзия мен замандас қаламгерлердің шығармаларындағы ұлттық идеяны жырлау ерекшелігімен салыстыру болды.

Зерттеу мәселесіне байланысты ғылыми еңбектерге шолу жасау, ақынның лирикасы жайлы пікірлер мен талдауларды жинақтау; Нұрлан Мәукенұлының шығармаларындағы ұлт тағдырына қатысты өзекті ойларды салыстыра талдау, сипаттау әдістері қолданыс тапты.

Нәтижелер мен талқылау

Ұлттық идея посткеңестік кеңістікте философия, тарих, этнология, әлеуметтану, әдебиеттану, тарих тұрғысынан зерттеліп келеді. Бұл ұғымға қазақ ғалымдарынан Ә.Нысанбаев, Х.Әбжанов, А.Айталы, С.Қасқабасов т.б. анықтама берген. Академик Ә.Нысанбаевтың анықтауынша: «*Ұлттық идея еліміздің рухани тәуелсіздігінің көрінісі, ел бірлігінің рухани тірегі*» [2]. Ал академик Х.Әбжанов: «*Ұлттық идея мәселесінің мәні ұлттың тілегі, ниеті, ойы дегенге саяды*», дей келе, оның сол ұлтпен бірге дүниеге келетінін, өмір сүретінін айтады [3]. Көрнекті ғалым А.Айталы ұлттық идея ұлттың өз рухани тегін, мұрасын сақтап қалуға ұмтылысы мен өзінің тарихи субъектісінен айырылғысы келмегенде туатындығын алдыға тартады [4]. Бұл пікірлерді түйіндесек, ұлттық идея дегеніміз – халықтың бірлігі мен тәуелсіздігін, елдігін сақтау идеясы. Ол халықтың басына алмағайып күн туып, тарих талқысына түскен дәуірлерде тіл, философия, әдебиет пен өнерде айқын көрінеді. Сөз өнері қоғамдық сананың ерекше формасы ретінде ұлттық идеяны философиялық-эстетикалық тұрғыдан игеріп, оқырман жүрегіне жеткізеді.

Әлем әдебиеттануында ұлттық идея мәселесі кеңінен талқыланып келеді. (Бірақ Батыстың әлеуметтік-гуманитарлық ғылым салалары «ұлттық идея» терминінің орнына «ұлттық бірегейлік» атауын қолданады – Б.К.). Бүгінгі таңда дүниежүзі ғалымдары түрлі халықтар әдебиетіндегі, жеке қаламгерлер шығармашылығындағы ұлттық бірегейліктің бейнеленуін зерделеуге ден қоюда. Мәселен, Филадельфия университетінің ғалымы

Халил Хасан Нофал Палестинаның көрнекті ақыны Махмуд Дарвиштің (1942-2008) поэзиясы мысалында ұлттық бірегейлік тұжырымдамасын зерттеген [5]. Ғалым әдебиеттегі ұлттық бірегейлік мәселесін тіл, Отан, ата-баба, туыстық, табиғат, мәдениет, дәстүрмен сабақтастықта қарайды. Халил Хасан Нофал тағы бір еңбегін ирланд ақыны Уильям Батлер Йейтс (1865-1939) поэзиясындағы ұлттық бірегейліктің бейнеленуіне арнайды [6]. Сондай-ақ, Элис Э. Попович өз зерттеулерінде (2013) Озиас Марч (1397-1459 ж.ж. өмір сүрген) шығармашылығының 19-ғасырда Каталонияда ұлттық бірегейлік идеясының қанат жаюына ықпал еткені туралы толымды пікірлер айтады [7].

Энтони Смит (Smith Anthony): *«Әдебиет өз бойына адамның сана-сезімін, халықтың тарихи жадын, менталитеті мен ұлттық мінезін т.б. жинақтайтындықтан ұлттық бірегейлікті сақтаудың маңызды көзі бола алады»,* – деген тұжырым жасайды [8]. Украин ғалымдары Т.Юрис, Т.Козак, С.Барабаш та әдебиеттің ұлттық сана-сезімді қалыптастырудағы рөлін жоғары бағалаған. Ғалымдар: *«Энергетикалық қуатқа ие әдебиет, ұлттық сана-сезім мен ұлттық бірегейліктің қалыптасуында маңызды рөл атқарады»,* – дейді [9]. 1980-жылдардағы Қытай әдебиетіндегі «тамыр іздеу» бағытының басты көркемдік мұраты ұлттық бірегейлікті сақтау болғандығын Н.Абдырақын: *«Қытай халқы да саяси және тез экономикалық өзгерістердің әсерінен өздерінің қайда бара жатқанын, бағытын толық түсіне алмады. Міне, осы жағдайда «тамыр іздеу» ұлттық мәдениеттегі алаңдаушылық пен дағдарыстың сезімінен туындады, бұл жазушылардың мәдени ұстанымы мен ұмтылысын көрсетті... Олардың ойында тек осылай ғана ұлттық мәдениетті қайта жаңғыртып, ұлт ретінде өзгемен тең боламыз деп идентификациялану үрдісі жүрді»,* – деп атап көрсетеді [10]. Отандық ғалымдар да ұлттық идеяның қазақ сөз өнерінде темірқазықтай бекем, алтын арқаудай берік желі боп тартылғанын айтып келеді. Мәселен, философ Ә. Нысанбаев: *«Халқымыздың кемел ойы, пәк гуманизмі, асыл мұраты, терең сезімі, ұлт болып ұйысу тарихы, өкініштері мен сүйеніштері – бәрі-бәрі оның поэзиясында сайрап жатыр. Қазақ поэзиясы қазақ халқының рухани даму эволюциясының шежіресі іспетті»* [11, 5], – деп көрсетеді. Ал Х.Әбжанов ұлттық идеяның бастауын көне әдеби жәдігерлерден, фольклордан, ақын-жыраулардан іздейді. Ғалымның пікірінше, Қазтуған, Доспамбет, Шалкиіз, Жиёмбет жыраулар ұлттық идеяны мемлекеттік саясат биігіне көтерген [12]. Академик С.Қасқабасов «Абай және ұлттық идея» атты мақаласында Абай шығармаларындағы ұлттық идея көріністерін талдап, оның қазақ халқының рухани дамуындағы қызметіне баға береді [13]. С.Қирабаев, Р.Нұрғали, Т.Жұртбай, Д.Қамзабекұлы сынды ғалымдар Алаш арыстары мен кеңес дәуіріндегі әдебиеттің ұлттық сана-сезімді оятудағы тарихи қызметін танытты. Мәселен, Академик С.Қирабаев: *«Қазақ халқының ұлттық ой-санасының жүдеп бара жатқанын көрген зиялы азаматтар 60-70 жылдардан бастап, халық тарихының оқиғалары негізінде ұлттық сананы оятып, тәрбиелеуге көркем әдебиетті пайдалану мақсатын қойған еді»,* – дейді [14].

Түйіндей айтсақ, әлем әдебиеттанушылары сөз өнерінің ұлттық идеяны эстетикалық тұрғыдан игерудегі шексіз мүмкіндіктерін атап көрсетеді. Тарихи контексті халық рухын оятуға пайдалану үдерісі 1980-1990 жылдардағы ұлт әдебиеттерінде аса қарқынды болғанын дәлелдейді.

Кеңестік империяның құлауы, Қазақстанның тәуелсіздік алуы қоғамдық ой-санада серпіліс туғызды. Дәл осы дәуірде қазақ ақындары да тарихқа, ұлттық дәстүрлерге үңіле отырып, ұлттық идеяны ту етіп көтерді. Өз халқының ұлттық болмысын сақтауға ұмтылыс ұлттық бастауларға деген әдебиеттің қызығушылығын күшейтті. Поэзияның эстетикалық тұғырнамалары жаһандану дәуірінде ұлттың өзін-өзі сақтап қалу идеясына бағындырылды. Бұл кездегі поэзияда отаншылдық, жеке адамның бостандығы туралы тақырыптар жетекші мәнге ие болды.

Осы кезеңде төлтума ұлттық ерекшеліктерді сақтауға һәм нығайтуға жанын салған таланттардың бірі де бірегейі – Нұрлан Мәукенұлы. Ол хақында көрнекті ақын Тұманбай Молдағалиев: *«Нұрлан Мәукенұлы менің ұғымымда үлкен ұлттық ақын. Терең ой, тегеурінді сезім Нұрланның өлеңдерін ерекшелендіретін еді»*, – деген ой түйеді [15, 36]. Ал филология ғылымдарының докторы, профессор Бақыт Кәрібаева: *«Мені таңғалдырғаны жас ақын бойындағы мөлшерден тыс талант, оны шашпай-төкпей, адаспай қазақтың алдаспан жырымен қатар қалап, қалау мәнерін мінсіз меңгеруі»* [16, 9], – десе, белгілі сыншы, әдебиет қайраткері Темірхан Медетбек: *«Нұрлан Мәукенұлы әдебиетке үзеңгі қағыстырып қатар келген өз тұстастарының ішінде ерте көзге түсіп, ерте танылған ақындардың бірі болатын. Келгенде де еліктеу-солықтаудан мүлде ада, өз бедері, өз ою-өрнегімен, образдар жүйесімен, ешкімге ұқсамайтын ырғақ-мәнерімен, әр-бояуымен келген еді»*, – деп жазады [17, 472].

Ақын постколониялық қоғам қайшылықтарының сырына үңіліп, отарлық пен кеңестік тоталитарлық жүйенің ұлттық сана мен болмыс-бітімге тигізген зардаптарын шеберлікпен ашып көрсетті. Оқырманына қазақтың басынан өткен алмағайып замандар, тарих сабақтары, ұлттың бүгіні мен болашағы жайлы ой салды. Төл халқының асқақ арманы мен үкілі үмітін кестелі тілмен бейнелей білді. Нұрлан Мәукенұлы таңғы шықтай мөлдір поэзиясы арқылы оқырман жүрегінің ең нәзік түкпірлеріне ұлттық идеяның құндылықтарын сіңірді. Сөйтіп, қазақ жырының көркемдік деңгейі мен мәдениетінің өсуіне үлес қосты. Жанат Әскербекқызы оның қаламына тән стилдік даралық жайлы: *«Нұрлан поэзиясының басты ерекшелігі – оның ұлттық бояуының анықтығында. Ақын халқының өткеніне құрметпен, сағынышпен қарай отырып, тағдыр-талайын тебірене жырлайды. Халқының тағдырын өз тағдыры деп пайымдайтын ақын өзін онымен ажырағысыз бірлікте қарайды»*, – деп түйеді [18, 6]. Шындығында да, ақынның жеке «мені» төл халқының тағдыр-талайын, қайғы-қуанышын, аңсар-арманын танытатынына оның өлеңдерінен көптеген сәтті мысалдар табамыз.

Нұрлан Мәукенұлының ақындық қыры, әдеби мұрасы сыншылар тарапынан әр қырынан сөз етіліп, оң бағасын алғанымен, ұлттық идеяны жырлаудағы көркемдік-эстетикалық нысанасы, ақындығының қайнарлары, ұлт тағдырының алмағайып тұстарын өрнектеудегі шеберлігі тыңғылықты зерттеуді қажет етеді.

Тырнақалды туындыларымен-ақ оқырманының көзайымына айналып, небәрі қырық үш жас жасаған Нұрлан Мәукенұлы «Хұснихат» (2000 ж.), «Сұңқарбұлақ» (2008 ж.), «Мойыл көзді келіншек» (2011 ж.) жинақтарына топтастырылған өлеңдерінде туған елдің тыныс-тіршілігі мен тарихы, туған жердің табиғаты, экологиясы, адам өмірі мен заман келбеті туралы толғайды. Оның лирикасы ақынның өз тұлғасын да, ұлттық рух

пен болмысты да айғақтайды. Қаламгер ұлтының бүкіл азабын жан-жүрегінен өткізіп, жырларында асқан шеберлікпен бейнеледі.

Әрбір ұлт ақыны ұлттық рух пен ұлттық мүддені өз ұлтының дүниетанымына, көркемдік-эстетикалық талғамына сай жырлайды. Осы ретте Т.Юрис, Т.Козак, С.Барабаштың: «Жазушы өз идеяларын өз ұлтының контексінде ашады. Ол ойларын терең тамырлы дәстүрлерден бастау алатын ұлттық сарын мен бейнелер, менталитеттің символдық құрылымдары – халықтың поэтикалық символдары мен архетиптері арқылы жарыққа шығарады. Бұл доминанттар ұлттық дәстүрлерді, әдет-ғұрыптарды, рәсімдерді, ұлттық мінездің сипаттарын, ұлттық сана мен менталитеттің ерекшеліктерін көрсетеді. Олар әдеби туындыдағы ұлттық бірегейлік модусын танытады» [9, 6], - деген түйіні дең қойдырады.

Нұрлан Мәукенұлының «Қайран, ата-бабам-ай...», «Зайсан», «Ежелгі жауы жоңғар болған», «Зайсан деген жерден кеткен ем...», «Беғазы», «Қиқулап ұшқан қызғышым», «Қызғыш құсым», «Оғланым», «Күміс зерлі қазыналы жағданды», «Қытай ауған», «Ана тілі», «Бостандықта сүрдік пе біз көп ғұмыр?», «Қылқұйрықты мінбедім», «Бізден кейінгі ұрпақ», «Ертіс бол да, Есіл бол», «Туған ауыл» т.б. өлеңдері ақын идеяларын ұлттық контексте өрбітудің, өз «мені» арқылы ұлттық менталитетті, бірегейлікті танытудың сәтті мысалы бола алады. Мәселен,

*Бір аяғы – сегіз,
Бір аяғы – тоғыз.
Бір атасы – сақ,
Бір атасы – оғыз.
Күмбірлесе – домбыра,
Күңіренсе – қобыз,
Созылғанда – сағыз,
Сазарғанда – нағыз,
Қызарғанда – қымыз,
Сызданғанда – нығыз,
Долданғанда – дойыр,
Сілтенгенде – сойыл [19, 92].*

– деген өлең жолдарында қазақтың қанына біткен тектілік пен бекзаттықты оқырман жүрегіне сәтті метафоралар арқылы сіңірді. Сақ пен оғыздан қалған даланың иесі, қобыз бен домбыраны жанына серік, дойыр мен сойылды қару қылған қазақы болмыс дәл суреттеледі. Ал формалық жағынан алғанда бұл өлең ертеден құлағымызға жақын, санамызға сіңісті болған «бір дегенім – білеу, екі дегенім – егеу» деп басталатын кәдімгі санамақтың сарынын еске түсіреді. Осы кезеңдегі тағы бір сөз зергері Тыныштықбек Әбдікәкімов қазақтың болмысын:

*Ұлы Атам – Оғыз,
Бір Атам – Қобыз..
Өлөңмен егіз едім.*

«Жеті Қазынаммен» сегіз едім! [20, 4], – деп жырлайды. Рухани бастауларын іздеген екі ақынның ұлттық мінезді бейнелеуінде ұқсастықтар бар. Бұл ұқсастықтың төркіні қос

ақынның қазақ мінезінің қуат алар тарихын, тегін, қасиетін жақсы білуі мен танытуды мақсат етуінде. Сондай-ақ, бір кезеңде өмір сүрген суреткерлердің рухани әлемі мен дүниетанымындағы тамырластықта болса керек.

Нұрлан Мәукенұлына көне жыраулардан, дана Абайдан, қаһарман ақын Махамбеттен бастау алатын елшілдік сана тән. Ол бірде Асан қайғы сарынымен «Ертіс бол да, Есіл бол, Ел ұнатқан шешім бол» деп елін бірлікке үндесе, енді бір мезет Абайша «Қайран да менің қазағым!» деп күңіреніп, енді бірде дәл Махамбетше «Қайрауым жетпей кетілдім, Сайлауым жетпей атылдым» деп тепсіне тіл қатады. Бұл өлеңдері Нұрлан ақын ұлт тағдырын зор үнмен, шынайы сезіммен жырлайтын нағыз азамат ақын тұғырына көтерді.

Ақынның лирикалық-философиялық толғаныстарында өткен күндерге, бабаларға ізет, «алданған ұрпақтың» (Оралхан Бөкей) рухани бастауларын іздеуі, соған бас июді аңсауы аңғарылады:

*Қайран, ата-бабам-ай,
Ат жалында кеткен арманы,
От-жалында кеткен орманы.
Ішінде кеткен құсасы,
Құлаумен болған қорғаны.. [19, 40].*

Суреткер бабалар рухының мықтылығын, қаншама рет тағдыр тезіне түскенін шебер бейнелеп береді. Ақын танымында орманның жалынға орануы мен қорғанның құлауы – халық рухының ишарасы. Есенғали Раушановтың «Сағана» өлеңінде көне сағана ұлттық рухтың символы ретінде алынады. Бұл өлең – сюжетті лириканың озық үлгісі, әрі психологиялық егіздеу арқылы лирикалық қаһарманның ішкі сезімін танытудың сәтті мысалы бола алады. Келінтөбедегі көне сағананның құлауы ақынға да, ауылдастарына да тосын оқиға:

*«Бұл жүрекпен еститұғын асқақ үн,
Көруің аз,
Оқу керек тастарын.
Тұрпатында бес кешеннің сәні бар,
Тұрысын-ай, қасқаның», -
Деп кезінде жырға қосқан көп ақын,
Сары белде сағана там болатын.
Бір-ақ түнде құлап түсті сол кеше,
Дүр сілкінтіп Келінтөбе қолатын.
Қап-қара боп кеткен қышқа үңіліп,
Ауылдастар мәнін енді тұр ұғып.
Сыр берместен келінті ғой, тектім-ай,
Сырты зордай,
Іші бордай үгіліп [21, 187].*

Іштей үгілгенмен сыртына сыр бермей тектілік танытып келген көне сағана ұлттың рухсыздануын меңзейді. Жәдігердің бір-ақ түнде құлауы келесі жолдарда лирикалық қаһарманның субективті хәлін суреттеуге ұласады:

*Жерге құлан тартып туар озалдан,
Сағанамның сарқытынан көз алман.
Іштей тынып, өзін өзі жей берген
Бір ол емес,
Бір ол емес,
О, жалған! [21, 187].*

Нұрлан Мәукенұлының саяси еркіндік мәселесіне қатысты айтар ойы терең, көркемдік сапасы жоғары өлеңдерінің бірі – «Жер бетінен құрыды» деп басталатын туындысы. Суреткер тағдыр үкіміне қарсы тұра алмай, тарих жүзінен жоғалған көшпенді мемлекет Жоңғар хандығы жайын жырлайды:

*Жер бетінен құрыды,
Желкілдеген тұлымы.
Жау да болса, жоңғарым –
Қоңсы болып қонғаным,
Сығырайып жүргенім,
Сырмінез деп білгенім... [20, 44]*

Ақын сайын даланың төсін қазақпен тел емген жоңғарлардың бар болмысын ашып береді. Егіздің сыңарындай жоңғарлар мінезінен қазақтың өз болмысы танылғандай. Суреткердің жоңғар халқын (менің) «жоңғарым», «қоңсы қонғаным», «сырмінез деп білгенім» деп меншіктей жырлауынан ақынның қимастық сезімін аңғарып қана қоймай, шындықтың кермек дәмін сеземіз. Ол ащы шындықтың мәнін:

*Ханзу алды тамақтан,
Орыс басты қабақтан...
Қазақ кегін қайырды –
Жоңғар жүзін майырды...
Көшіп-қонған ырғалып,
Өшті солай бір халық.
Даналық пен далалық
Жасады үлкен шалалық.
Өзге келді өңірге –
Тізгін тиді жемірге...
Наразысың өмірге –
Нар мінезді кең ірге... [20, 44]*

– деген жолдарда айтылған ой үзігінен аңдаймыз. Ақын саяси еркіндік мәселесінде жоңғар мен қазақ қатынасындағы алып мемлекеттердің ролін тарихи шындыққа сәйкес жырлайды. Көршілес отырған екі елді қоздырып, өшпенділік отын өршіткен жаһилдік пиғылдың дегеніне жеткенін ақын өзекарды өкінішпен еске алады. Оның секемшіл көңілі «жоңғарлардың шерлі тағдыры қазақтарды да күтіп тұрған жоқ па?» - деген сауалға жауап іздейді. Елінің ірі мемлекеттердің геосаяси ойындарының қақпақылына түспеуден сақтану қажеттігін меңзейді.

Нұрлан Мәукенұлының философиялық пайымында жер бетінен бір халықтың жойылуы адамзат баласы үшін зор трагедия саналуға тиіс. Аталмыш өлеңі ақынның

ұлтын сүйген азамат ақын ғана емес, үлкен гуманист тұлға екенін танытады. Абайдың «Адамзаттың бәрін сүй, бауырым деп» деген тұжырымымен үндестік сезіледі.

Қоғам мен заман өзгеріп, халық небір экономикалық һәм рухани дағдарыстарды басынан кешіріп, ескі мен жаңаның итжығыс түсіп, адам санасында сілкіністер орын алған мезгілде ақын жүрегі үнсіз қала алмайды. Ол уақыттың емін іздейді. Жараланған жүректерге дауа табуға тырысады. Заман мен қоғамның беталысы ақынды бірде ашындырса, бірде күйіндіреді. Міне, сондықтан да ол:

*Қоғам кедей,
Қайда барам мен асып...
Шидем шекпен шилі ауылға жарасып,
Үлкендерім үйде отырып, бал ашып –
Қоғамымнан қайда барам мен асып, –* дейді [20, 27].

Нұрланның нұрлы жырларына төл халқының тұрмыс тауқыметі арқау болады. Ақын қай заман, қай қоғамда да оңалмай келе жатқан қара халықтың басындағы ауыр тұрмыс, рухани қысым жөнінен көп уайым шегеді:

*Қоғам қотыр,
Сен де қотыр,
Мен қотыр,
Қотыр күйден айықпасыз көр де тұр...
Алтын үйін салып алған өрде отыр,
Қараша үйді қалқайтқандар төрде отыр* [20, 27].

Дәл осы тұста Нұрлан Мәукенұлының замандасы ақын Темірхан Медетбек заман шындығын:

*Сөз жалаңаш, дәл қазір жыр жалаңаш.
Құм жалаңаш. Сайың мен қыр жалаңаш.
Ұятынан безінген бұл дүние
Тыр жалаңаш, құдай-ай, тыр жалаңаш!* [22], – деп жырлайды.

Екі ақынның көңіл ауанында торығу, ашыну, сананың сарсаңға түсуі сияқты сезімдер басым түсіп жатыр. Екі ақын да аласапыран мезгіл, аумалы-төкпелі заманға тұс келген ұрпақтың ой-санасындағы, көңіл-күйіндегі қайшылықтарды дөп тигізіп айта алған. Ғасыр басында Мағжан ақын ұлттық рухтың өшуін «Бір кезде жел өтпейтін қалың ағаш, Уа, дариға, бүгінде жап-жалаңаш» деп бейнелеп берсе, ғасыр соңында дәл осы ойды Темірхан ақын үстемелей түсіп, «сайды да, қырды да, құмды да жалаңаш» етіп бейнелеп береді. Қос ақын да қоғамдағы рухани құлазу мен құлдыраудың беталысынан қатты секем алады. Сол себепті де Нұрлан ақын:

*Жанымды қояр жер таппай,
Жеті түнде желдеп кетіп барамын.
Жасымды құяр көл таппай,
Жеті белден селдеп кетіп барамын.
Будақ-будақ бұлттай
Боз аспанда боздап кетіп барамын.*

*Боздағымды ұмытпай,
Баста мұңын қозғап кетіп барамын [20, 104].-*

– деп дәл жерұйықты іздеп шарқ ұрған Асан қайғы бабасынша, жаңа ғасыр адамдары үшін жан тазалығы мен ар тазалығын сақтап қалатын құтты мекенді аңсайды.

Алмағайып заман суретін өлеңіне өзек ете отырып, адам тағдырына, оның жан-дүниесіндегі қасіретке үңілу – ақынның басты ұстанымы. Мысал келтірер болсақ, «Зайсан» атты өлеңінде 1990 жылғы зілзалаға душар болған аймақтың мұңы мен наласын жырға қосады:

*Құдай қырын қарады,
Қараша ауыл қирады.
Жырымдалды балағы,
Отқа түсті сирағы [20, 32].*

Туып-өскен жерін жәннат дейтін қазақы мінез Нұрланға да жат емес. Сондықтан ол сүйікті Зайсанын, ауылдастарының басына түскен табиғат апаты мен заман қыспағын кеуде тола күрсініспен жырлайды:

*Ісірібі – қара тас,
Ісмер салған үй еді,
Сілкініске жарамас,
Сынып түсті сүйегі.
Қабырғасы – саманнан,
Қазандығы меш қалып.
Суық өтті табаннан,
Қара күзге кеш қалып [20, 32].*

Ауыл тынысын қарапайым суретпен таныта отырып, ақын ойы төл халқының саяси-әлеуметтік ахуалына қарай ойысады. Кеңес заманында орталықтың қазақтарға астамшылық көзқарасының сырын мына жолдар арқылы танытып өтеді:

*Қара Ертістің жағасы –
Қаптай қонған қазақтар.
Мәскеу жақтың баласы:
«Мозамбик», – деп мазақтар.
Дана жатыр далада,
Үйелмені үйсіз қап.
Бала қашты қалаға,
Кеудесінде мұң сыздап [20, 32].*

Ел аман, жұрт тынышта, адамзат баласы өркениет өріне шыққанда қазақтың басына түскен мұндай зобалаңды бұдан артық қалай жеткізуге болады?! Ақын суреттеуіндегі жастары жұмыс іздеп қалаға шұбырып, қаңырап қалған ауылдың сұрқай тіршілігі бүгінгі күннің әлеуметтік шындығымен де үндеседі.

Нұрлан Мәукенұлы жырларына хас шебердің қаламына тән астарлы мағына, ажар-көрік тән. Бұған ақынның әрбір жыры, өлең жолы дәлел бола алады. Нұрлан өлеңдеріндегі трагизм – өмірдің жарқын, адам болмысының нұрлы жақтарына сенген асыл жүректің трагедиясы. Ақын қоғамдағы қайшылықтар мен шешуі жоқ шырғалаңдарға бейжай қарай алмайды. Сондықтан да:

*Жылау да жылау,
Зар жылау..
Қотандай болып қалдым-ау -
Жылаудан басым қаңғырды,
Зарлаудан шашым ағарды,
Көре де көзім ағарды,
Сөйлей де сөзім жоғалды.
Таба алмай қалдым қоғамды [20, 117],-*

– деп жырлайды. Ежелгі түркілердің поэзиясына тән «Көрер көзім көр болды...», – деп келетін даналық ойлар Нұрлан жырына да тән.

Ақын ойының тереңінде қоғамдағы рухани күйзеліс, қатаң моральдық қағидалардың іргесінің сөгілуі жайлы түйін жатыр. Абай дананың «Жартасқа бардым, күнде айғай салдым, онан да шықты жаңғырық» деп өрілетін жалғыздықтың жан азабын Нұрланның жырларынан да сеземіз. Ақын үшін төл халқы – оның боздағы, ал ақындық мұраты – боздағының мұңын қозғау. Яғни, ақынның жаны жыласа, өзгелердің «мұңын қозғап» жылайды. Кем-кетігі мол мына әлемге келген нағыз ақынның миссиясы да осы болмақ!

Поэзиядағы мәңгілік тақырыптың бірі – адам мен табиғат Нұрлан Мәукенұлының жырларынан да ойып орын алады. Суреткер осы ұлттық идеяның осы өнімді тақырыбын жаңаша ойлармен дамытып, өзінше түрлендіріп, толықтырады. Мәселен, «Бақалы көлге түскенмін» деп басталатын өлеңінде кешегі күннің келбеті мен бүгіннің бейнесін контраст суреттер арқылы береді. Қаламгер өзінің уайымсыз балалық шағы мен берекесі шайқалып, байлығы ортаймаған туған жерінің сипатын егіздей суреттейді:

*Бақалы көлге түскенмін,
Балдырлы суын ішкенмін.
Бойлаулығын жұлғанмын,
Балығына ау құрғанмын... [20, 113].*

Бұл – Нұрланның балалық шағы өткен өлкенің кешегі көрінісі. Лирикалық қаһарманның «бақалы көлге түсу, балдырлы суын ішу, бойлаулығын жұлу, балығына ау құру» сияқты іс-әрекеттері алаңсыз балалық шақпен қоса, туған жерінің табиғи байлығын шынайы суреттеп береді. Ақын келесі жолдарда қазақ даласының ендігі сүреңсіз суреттеріне назар аудартады. Көркі келіскен туған жердің ендігі келбеті қандай?

*Бағыма көлім бар-тұғын,
Балдырлы суы бал-тұғын,
Көлім де бүгін таусылды.
Жасынның алған жарқылын,
Тарғыл да тасым бар-тұғын,
Тасым да бүгін таусылды.
Алмайтын бейне нар тыным,
Сайын бір далам бар-тұғын
Далам да бүгін таусылды.
Құлағың шалсын даусымды! [20, 113].*

Ақынның жырында поэтикадағы әсірелеу мен құлдырату тәсілдері қатар қолданылған. Суреткер қиялындағы бір тосын оқиғадан тағы бір тосын оқиғаның асып түсіп жатуы, «көлдің таусылуы» «тарғыл тастың таусылуына» ұласып, ауыртпалықтың одан да ұлғаюы, тіпті «даланың таусылуы» белгілі бір ойды тұспалдап беруге қызмет етіп тұр. Туған жерінің кешегі келбетіне бүгінгі жұтаң да жүдеу жүзін шендестіре суреттеу, бір-біріне кереғар бейнелеу амалдарын қолданудағы ақын мұраты – қазақ жерінің көз тартар көркі мен шұрайынан айырылуы, қазақ ауылының құты қашқанын бейнелеп беру. Сол арқылы сан ғасырлық тарихы мен мәдениеті, тереңнен тамыр тартқан дәстүрі мен салты бар ұлтының рухсыздануын астарлап жеткізді. Ақын пайымынша, ел мен жер тағдыры қашан да егіз. Ал ақынның «мені» мен ұлт болмысы ажырамас бірлікте болмақ. Бақыт Кәрібаеваның Нұрлан ақын жайлы: «... кеңестік кезеңнен кейінгі өлең өлкесін текті өнерге тартқан ыстық қанмен суырып, қазақ поэзиясының өлмеген рухы болып бой көрсетті», – деген сөздері өте орынды айтылған.

Қорытынды

Сөз өнері ұлттық идеяны көркемдік-идеялық тұрғыдан игереді және кейінгіге сақтап жеткізеді. 1980-1990 жылдары Н.Мәукенұлы, Т.Медетбек, Е.Раушанов, Т.Әбдікәкімовтер – ұлттың өткені мен бүгінін асқан шеберлікпен жырлады. Олар ұлттық идеяны орамды ой, бейнелі тілмен оқырман жүрегіне жеткізді. Әсіресе, Нұрлан Мәукенұлының көркемдік ізденістері Асан қайғы, Қазтуған, Шалкиіз, Доспамбет, Бұқар, Ақтамберді, Махамбет сынды бабаларымыздың жыр-мұраларындағы елдік, ерлік рухын, көркемдік дәстүрлерін тірілтті.

Ұлт ақыны – қай дәуірде өмір сүрсе де ұлттық рух пен ұлттық мүдденің жаршысы болып қалмақ. Ал Нұрлан Мәукенұлы тегеурінді жырлары арқылы нағыз ұлт ақыны ретінде танылды. Ақын поэзиясындағы ұлттық идея мен елшілдік сананың бейнелену ерекшеліктерін санамалап көрсетер болсақ:

біріншіден, ақын өз өлеңдерінде ұлттық болмыс, ұлттық намыс, елдік пен ерлікті қайталанбас өзіндік стильмен жырлады;

екіншіден, Н.Мәукенұлы өткен күн оқиғаларын суреттей отырып, бүгінгінің күрделі құбылыстарын, мезгіл шындығын ашып көрсетті;

үшіншіден, Н.Мәукенұлы жырлары стильдік-эмоциялық жағынан жыраулардың даналық пен қаһармандыққа суғарылған жырларымен, Махамбеттің отты өлеңдерімен үндесіп келеді.

төртіншіден, ақын лирикасына асқақ пафос пен терең ой, сырлы сурет пен көркем тіл тән.

Мүдделер қайшылығы, алғыс айту және қаржыландыру туралы ақпарат

Мақаланы жазу барысында өз пікірлерін білдірген С.Аманжолов атындағы ШҚУ, қазақ, орыс филологиясы және журналистика кафедрасының оқытушыларына және Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Хабаршысының ұжымына мақаланы ресімдеу жөніндегі мәліметтердің қолжетімділігі үшін және техникалық, редакциялық қолдауы үшін алғысымды айтамын.

Ғылыми мақаланы жазу барысында пайдаланылған ғылыми-теориялық еңбектерге, ғылыми басылымдарға сілтеме жасалды. Фундаменталды және сыни еңбектердің авторлары мен басылым жөніндегі мәліметтер дұрыс келтірілді. Мақала антиплагиат бағдарламасынан тексеруден өтті, анықтамасы алынды. Мақалада авторлардың құқын бұзушылық болған жоқ. Сондықтан мүдделер қайшылығы болуы мүмкін емес.

Мақала автордың өз есебінен қаржыландырылады.

Авторлардың қосқан үлесі

Осы ғылыми мақала – толықтай автордың зияткерлік еңбегі. Мақаланың жазылуына басқа қатысушылар болған жоқ. Мақаланың мақсат-міндеттерін, болжамын жасау, материалдарды іріктеу, зерттеу әдістері мен әдіснамасын анықтау, ғылыми еңбектер мен көркем мәтіндерге талдау жасау, редакциялау жұмыстарын толықтай автор өзі орындады. Мақалада қосалқы авторлар жоқ.

Әдебиеттер тізімі

1. Сейдімбек А. Қазақ әлемі. Этномәдени пайымдау: оқу құралы. – Алматы: Санат, 1997.- 464 б.
2. Нысанбаев Ә. Жаһандану және Қазақстанның орнықты дамуы. – Алматы: Ғылым, 2002. – 264 б.
3. Әбжанов Х.М. Ұлт тарихының тарланы // Абай атындағы ҚазҰПУ хабаршысы. Тарих және саяси-әлеуметтік ғылымдар сериясы. – 2011. – № 3. – Б. 56-60.
4. Айталы А. Ұлттану. – Алматы: Қазақ тілі, 2022. – 400 б.
5. Nofal K.H. National Identity in Mahmoud Darwish's Poetry //English Language and Literature Studies. – 2017. – №3(7). – P. 66-77. DOI: <http://doi.org/10.5539/ells.v7n3p66>
6. Nofal K.H. Darkness in Conrad's heart of darkness: A linguistic and stylistic analysis //The Buckingham Journal of Language and Linguistics. – 2013. – (6). – P. 77-93. DOI: <https://doi.org/10.5750/bjll.v6i0.141>
7. Popowich A.E. March's Poetry and National Identity in Nineteenth-century Catalonia //CLCWeb: Comparative Literature and Culture. – 2013. – №6 (15). – P. 9. DOI: <https://doi.org/10.7771/1481-4374.2362>
8. Smith A.D. The origins of nations //Ethnic and racial studies. – 1989. – №3 (12). – P. 340-367. DOI: <https://doi.org/10.1080/01419870.1989.9993639>
9. Urys T., Kozak T., Barabash S. National identity: formation and realisation through poetry // Wisdom. – 2021. – №1(17). – P.146-161. DOI: <http://dx.doi.org/10.24234/wisdom.v17i1.449>
10. Абдыракын Н. Қытайдағы «тамырын іздеушілер әдебиеті» тенденциясы//Ясауи университетінің хабаршысы. – 2024. – Т.3. – №.133. – Б.73-83. DOI: <https://doi.org/10.47526/2024-3/2664-0686.74>
11. Нысанбаев Ә. Тәуелсіз Қазақстанның құндылықтар әлемі – Мир ценностей независимого Казахстана. – Алматы: ҚР БҒМ ҒК Философия және саясаттану институты, 2011. – 271 б.
12. Әбжанов Х.М. Қазақстан: Тарих. Ұлт. Тіл. – Алматы: Ана тіл-Ата тарих, 2007. – 272 б.
13. Қасқабасов С.А. Абай және ұлттық идея // Егемен Қазақстан,- 2009. – 25 қараша. - 3 б.
14. Қирабаев С. Кеңес дәуіріндегі қазақ әдебиеті. Қысқаша очерк: Оқу құралы. - Алматы: Білім, 1998. – 220 б.

15. Молдағалиев Т. Таңдамалы шығармаларының үш томдығы. – Алматы: Жазушы, 1996. – 300 б.
16. Кәрібаева Б. Алтайдан ұшқан ақсұңқар // Жас қазақ. №50 21.12.-27.12.2010, Б.3.
17. Медетбек Т. «Құлағың шалсын даусымды!» // Жас Алаш. № 71, 2009. - Б. 3.
18. Әскербекқызы Ж. Сұңқарсайдан түлеген сұңқар ақын // Н.Мәукенұлы. Мойылкөзді келіншек. – Астана: Фолиант, 2011. – 264 б.
19. Мәукенұлы Н. Жоғалды күн, жоғалды ай, жоғалды жыл. – Алматы: Сөздік-Словарь, 2004. – 364 б.
20. Мәукенұлы Н. Мойыл көзді келіншек. – Астана: Фолиант, 2011. – 264 б.
21. Раушанов Е. Қара бауыр қасқалдақ. – Алматы: Жалын, 1995. – 384 б.
22. Әбдікәкімов Т. Жұмақ күн. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2019. – 448 б.

B.B. Kelgembayeva

S. Amanzholov East Kazakhstan University, Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan

National idea in the lyrics of Nurlan Maukenuly

Abstract. The article examines the philosophical and social significance of the concept of national idea and its artistic embodiment in Kazakh poetry of the 1980s-1990s, particularly in the lyrics of Nurlan Maukenuly. According to the author, the art of words represents a unique form of social consciousness that aesthetically explores the national idea and awakens national self-awareness. In this context, the aim of the article is to analyze the manifestations of the national idea in the poetic works of N. Maukenuly and his contemporaries, such as T. Medetbek, T. Abdikakimov, and E. Raushanov. The researcher emphasizes the artistic mastery of these poets in conveying the national idea and awakening national consciousness. Special attention is given to N. Maukenuly's poetic power, his philosophical reflections on pressing issues of the past and present, as well as his ability to reveal the contradictions of Kazakhstani society. The author provides concrete examples proving that Nurlan's poetry revives the spirit of nationhood and heroism characteristic of the works of Asan Kaigy, Kaztugan, Shalkiyz, Dospambet, Bukhar, Aktamberdi, and Makhambet. Moreover, the article explores the aesthetic interpretation of the consequences of colonialism, the totalitarian system, and their impact on national consciousness and identity. The study concludes that N. Maukenuly is a true national poet capable of reviving the national idea deeply rooted in the nation's self-awareness.

Keywords: national idea, national self-awareness, civic lyrics, poetry, ideological-aesthetic power, Nurlan Maukenuly.

Б.Б. Келгембаева

Восточно-Казахстанский университет имени С. Аманжолова, Усть-Каменогорск, Казахстан

Национальная идея в лирике Нурлана Маукенулы

Аннотация. В статье рассматривается философско-социальная сущность термина «национальная идея» и особенности его художественного осмысления в казахской поэзии 1980-1990

гг. в целом и, в частности, в лирике Нурлана Маукенулы. По мнению автора, литература – особая форма общественного сознания, которая пробуждает национальное самосознание народа через художественно-эстетическое восприятие национальной идеи читателями. В связи с этим статья нацелена на анализ взаимодействия национальной идеи и поэзии на примере Нурлана Маукенулы и его современников, таких, как Т. Медетбек, Т.Абдикакимов, Е. Раушанов. Исследователь показывает творческое мастерство поэтов в воспевании ценностей и идеалов национальной идеи и в пробуждении национального сознания этноса. Дается оценка поэтической мощи стихов Н.Маукенулы в философском осмыслении актуальных проблем прошлого и настоящего, а также в толковании социальных противоречивых явлений общества. Исследование показывает мастерское воплощение героического духа и художественных традиций толгауов Асана Кайгы, Казтугана, Шалкииза, Доспамбета, Бухара, Ақтамберди и Махамбета в творчестве Н.Маукенулы. Результаты исследования убеждают в том, что Нурлан Маукенулы является истинным народным поэтом, который сумел оживить и выразить национальную идею из глубин национального самосознания.

Ключевые слова: Национальная идея, национальная идентичность, гражданская лирика, поэзия, идейно-эстетическая мощь, Нурлан Маукенулы.

References

1. Seidimbek A. Kazak alemi [Kazakh world]. (Almaty, 1997, 463 p). [in Kazakh]
2. Nysanbaev A. Zhahandanu zhane Kazakstannyn ornyqty damuy [Globalization and sustainable development of the Kazakhstan]: monografia. (Almaty, 2002, 250 p.) [in Kazakh].
3. Abzhanov H. Ulttyq ideia – kazak muraty [National idea is the Kazakh ideals] // Journal of the Kazakh almanac, 3, 10-18 (2009). [in Kazakh].
4. Ajtaly A. Ulttanu [Ethnology]. (Almaty, 2022, 400 p). [in Kazakh].
5. Nofal, Kh.H. National Identity in Mahmoud Darwish's Poetry. English Language and Literature Studies, 7(3), 67-77, DOI: <http://doi.org/10.5539/ells.v7n3p66>.
6. Nofal Kh H. Darkness in Conrad's Heart of Darkness: A Linguistic and Stylistic Analysis. Theory and Practice in Language Studies, 3(3), 452-458 (2013), DOI: <http://doi.org/10.4304/tpls.3.3.452-458>.
7. Popowich, A.E. March's Poetry and National Identity in Nineteenth-Century Catalonia. Comparative Literature and Culture, 15(6), DOI: <https://doi.org/10.7771/1481-4374.2362>
8. Smith A.D. The Origins of Nations. Ethnic and Racial Studies, 12 (3), 340–67 (1989), DOI: <https://doi.org/10.1080/01419870.1989.9993639>
9. Urys T, Kozak T, Barabash S. National Identity: Formation and Realisation Through Poetry. Wisdom, 1(17), 146-161 (2021), DOI: <http://dx.doi.org/10.24234/wisdom.v17i1.449>
10. Abdyrakyn N. The Literary Trend of “Root Seekers” in China. Bulletin of Yassawi University, 3 (133) (2024), DOI: <https://doi.org/10.47526/2024-3/2664-0686.74> [in Kazakh].
11. Nysanbaev A. Tauelsiz Kazakstannyn kundylyktar alemi [The world of values of the Independent Kazakhstan] (Almaty, 2011, 271 p.) [in Kazakh].
12. Abzhanov N. Kazakstan: Tarih. Til. Ult [Kazakhstan: History. Language. Nation] (Astana, 2007, 272 p.) [in Kazakh].
13. Kaskabassov S.A. Abaj zhane ulttyk ideja [Abay and national idea]. Independent Kazakhstan, 25.11 (2009) [in Kazakh].

14. Kirabayev S. Kenes dauirindegi kazak adebieti. Kyskasha ocherk [Kazakh literature of the Soviet era. Short essay]. (Almaty, 1994, 224 p.). [in Kazakh].
15. Moldagaliev T. Tandamaly shygarmalarynyn ush tomdygy [Three volumes of Selected Works]. (Almaty, 1996, 300 p.) [in Kazakh]
16. Karibaeva B. Altajdan ushqan aqsunqar [Falcon flying from Altai]. Young Kazakh, 50 (21.12.-27.12), (2010) [in Kazakh].
17. Medetbek T. Kulagyn shalsyn dausymdy! [Hear my voice!]. Young Alash, 71. (3.09), (2009) [in Kazakh].
18. Askerbekkyzy Zh. Sunkarsajdan tulegen sunkar akyn [A poet who grew up in Sunqarsay]. N.Maukenuly. Mojylkozdi kelinshek [Lady with black eyes. Poetry], (Astana, 2011, 464 p.) [in Kazakh].
19. Maukenuly N. Zhogaldy zhyl. Zhogaldy aj. Zhogaldy kun [Lost years. Lost month. Lost day. Poetry]. (Almaty, 2004, 464p.) [in Kazakh].
20. Maukenuly N. Mojyl kozdi kelinshek [Lady with black eyes. Poetry]. (Astana, 2011, 264 p.). [in Kazakh].
21. Raushanov E. Kara bauyr kaskaldak. [The coot with black belly. Poetry] (Almaty, 1995, 384 p.). [in Kazakh].
22. Abdikakimov T. Zhumak kun. [A paradise day. Poetry]. (Nur-Sultan, 2019, 448 p.). [in Kazakh].

Автор туралы мәлімет:

Келгембаева Бақытжан Бекенқызы – филология ғылымдарының кандидаты, қауымдас-
тырылған профессор, С.Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті, Өскемен,
Қазақстан. E-mail: baha_fil@mail.ru, ORCID: 0000-0003-2919-7639.

Kelgembayeva Bakytzhan Bekenovna – Candidate of Philology, Associate Professor, S. Amanzholov
East Kazakhstan University, Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan. E-mail: baha_fil@mail.ru, ORCID: 0000-
0003-2919-7639.

Келгембаева Бақытжан Бекеновна – кандидат филологических наук, ассоциированный
профессор, Восточно-Казахстанский университет имени С. Аманжолова, Усть-Каменогорск,
Казахстан. E-mail: baha_fil@mail.ru, ORCID: 0000-0003-2919-7639.

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms
and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY NC) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).